

אָדָוָה הַצֶּדֶק A D V A C E N T E R

INFORMATION ON EQUALITY AND SOCIAL JUSTICE IN ISRAEL

מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל

مركز «أدفا» - معلومات حول المساواة والعدالة الاجتماعية في إسرائيل

**שירותי סיעוד ביתיים: תשלום ישיר או שירות בעין
מה ניתן ללמוד מן הנסיון של ארצות אירופה**

ברברה סבירסקי

אוגוסט 2008

בישראל נכנס לתוקף ב-1988 חוק הסיעוד, שבמסגרתו מקבלים זקנים טיפול סיעודי ביתי. גמלת הסיעוד ניתנת לחברת סיעוד, וזו דואגת לספק מטפלת לזקן/ה.

ב-2008 החל המוסד לביטוח לאומי בניסוי, שבמסגרתו הוא מאפשר לכ-5,000 זקנים, הזקוקים להשגחה בכל שעות היממה, את האפשרות לבחור בקבלת תשלום ישיר, במקום בשירות בעין. ניסוי זה מעורר פולמוס ציבורי נרחב.

באירופה הצטבר ניסיון רב בסוגייה זו. לאחרונה גם התפרסמו מספר מחקרים הבודקים את הניסיון המצטבר. לפיכך החלטנו להביא לידיעת הציבור את המידע שלהלן. בעמוד הבא יש רשימה של מקורות עליהם הסתמכנו.

- שוודיה: אין תשלומים ישירים. זקנים שוודיים מעדיפים סיוע מהסקטור הציבורי ולא מבני משפחה או מהסקטור הפרטי. שירותי סיעוד הם באחריות הרשות המקומית.
- אנגליה: קיימים 3 הסדרים לטיפול סיעודי: בני משפחה (לא בני זוג) המקבלים carer's allowance; שירות בעין, דרך חברות פרטיות או עירוניות; ותשלום ישיר (הרשות המקומית יכולה, אך לא חייבת, להציע תשלום ישיר). מתוך שני ההסדרים האחרונים, כ-75% בוחרים בשירות בעין (2007) ו-25% בתשלום ישיר. במקרה של תשלום ישיר, הכספים חייבים להיות מופקדים בחשבון בנק נפרד והזקנים-המעסיקים חייבים לנהל תיעוד של שך ותשלומים אחרים. אם ההעסקה הישירה לא מצליחה, הרשות המקומית מחוייבת לסייע. הצפי: רוב הזקנים ימשיכו להעדיף שירות בעין. בעיה שהתגלתה: מהו הבסיס לקביעה שהמטופל "מוכן ומסוגל" לנהל את ההעסקה?"
- צרפת: קיימים 3 הסדרים: (1) שירות בעין, הניתן על-ידי חברה ללא מטרת רווח. 55% בוחרים באפשרות הזאת. (2) שירותי תיווך הניתנים על-ידי חברות ללא מטרת רווח, המשדכות בין המטפלות למטופלות ומשלמות משכורת למטפלות, כאשר המעסיקה הרשמית היא המטופלת. (3) תשלום ישיר והעסקה ישירה על-ידי המטופלת. ההסדר הראשון הוא המועדף על ידי הממשלה, שרוצה לשפר את איכות הטיפול ולמקצע אותו.
- גרמניה: מאז 1994 ניתן לבחור בין תשלום ישיר ושירות בעין. כ-50% בוחרים בתשלום ישיר, וזאת כדי לתת את הכסף לבנות משפחה המטפלות בקרוביהם. הממשלה אינה בודקת את השימוש בכסף, אשר למעשה מיועד לעזור למשפחה. עם הזמן, גדל אחוז האנשים הבוחרים שירות בעין.
- הולנד: מאז 1991 (חקיקת Dutch Care Allowance), ניתן לבחור בין תשלום ישיר ושירות בעין. 70% בוחרים תשלום ישיר: מתוכם, 50% נותנים את הכסף לבנות משפחה (כוללות בנות הזוג). מי שבחר תשלום ישיר ומשלם לאדם שלא מן המשפחה חייב בחוזה עבודה. החוזים נבדקים על-ידי "הבנק לביטוח סוציאלי". יש גם ארגון של מקבלי תשלומים ישירים אשר מסייע לכתוב חוזים: Per Saldo. הממשלה הניאו-ליברלית לא אוהבת את החוק בגלל עלותו. אחת ההצעות: להכריח בנות משפחה לטפל בקרוביהן - ללא תשלום.
- איטליה: אין באיטליה מערך של שירותים ציבוריים. יש companion payment, שכשמו כן הוא – תשלום ישיר. לרוב, ההעסקה נעשית על בסיס אישי, דרך השוק האפור. רוב המטפלות - פיליפיניות. אין בקרה מצד הממשלה. בעת האחרונה, קמה דרישה לשירות בעין במקום תשלום ישיר.

המשותף להסדרים של תשלום ישיר:

- המניע העיקרי להנהגת תשלום ישיר: הורדת עלות השירות. בגרמניה, תשלום ישיר כרוך בעלות בסדר גודל של 40-50% משירות בעין; בצרפת, 75%.
 - באנגליה, המקור לתשלום ישיר הוא בתנועה של אנשים עם מוגבלויות (independent living movement), שהתחברה להלך הרוח הניאו-ליבראלי של הממשלה.
 - בגרמניה ובהולנד יש סיבה נוספת להנהגת תשלום ישיר: מתן תמריץ כספי לטיפול על-ידי בנות משפחה, כדי לפתור את בעיית "הגירעון הטיפולי" – the care deficit. גרמניה מגדילה לעשות: היא נותנת למטפלות שהן בנות משפחה "נקודות פנסיה", ארבע שבועות חופשה שנתית בתשלום והכשרה מקצועית ללא תשלום. ניתוח מגדרי של התופעה מתריע על הבעיה של עיכוב בכניסתן של נשים לשוק העבודה כמו גם על בעיה של אובדן העצמאות הכלכלית של נשים המטפלות בבני משפחה.
- כאשר הזקן הוא המעסיק, שכר המטפלות והזכויות הסוציאליות נמוכים מאלה הניתנים על-ידי חברות הסיעוד.

Sources:

Ungerson, Clare and Sue Yeandle (eds), 2007, *Cash for Care in Developed Welfare States*, Economic & Social Research Council, Palgrave Macmillan.

Wiener, Joshua M., Jane Tilly and Alison Evans Cuellar, 2003, *Consumer-Directed Home Care in The Netherlands, England and Germany*, AARP Public Policy Institute, Washington, D.C.

Eborall, Christine and David Griffiths, 2008, *The State of the Adult Social Care Workforce in England, 2008*, Skills for Care.

Szebehely, Marta, 1995, *The Organization of Everyday Life: On Home Helpers and Elderly People in Sweden*, Doctoral thesis in Social Work, Lund University, English summary; Szebehely, Marta, 2005, "Care as Employment and Welfare Provision – Child Care and Elder Care in Sweden at the Dawn of the 21st Century," in Dahl, H.M. and TR Eriksen (eds), *Dilemmas of Care in the Nordic Welfare State: Continuity and Change*, Aldershot: Ashgate.